

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาถึงการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรต่อ การดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกร เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางด้าน เศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนเกษตรกร และเพื่อศึกษา ปัญหาและอุปสรรค และข้อเสนอแนะของเกษตรกรต่อโรงเรียนเกษตรกร ประชากรที่ใช้ในการ ศึกษาวิจัยครั้งนี้คือ เกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรจำนวน 110 ราย รวบรวมข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ค่าร้อยละ (Percentage) ความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ค่าต่ำสุด (Minimum) ค่าสูงสุด (Maximum) และค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก (Weight mean score) และค่าทดสอบไค-สแควร์ (Chi-square Test) สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

1. ลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคลของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 46.67 ปี โดยมีอายุมากที่สุด 71 ปี และต่ำสุด 30 ปี เกษตรกรมีอายุอยู่ในช่วง 41 – 50 ปี ร้อยละ 40.0 ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 69.1 จบชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 ร้อยละ 71.8 มีสถานภาพสมรสแล้ว ร้อยละ 93.6

2. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

ผลการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีพื้นที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 3.13 ไร่ โดยเกษตรกรส่วนใหญ่ ร้อยละ 76.4 มีพื้นที่ทำการเกษตรขนาด 1 ไร่ ถึง 5 เกษตรกรได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรรวม จากทุกแหล่งอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.85 คะแนน) โดยได้รับข่าวสารการเกษตรจาก หนังสือพิมพ์เฉลี่ยอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.5 คะแนน) ในขณะที่ระดับ การได้รับข้อมูล ข่าวสารการเกษตรจากวิทยุอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.42 คะแนน) ได้รับข้อมูลข่าวสาร การเกษตรจากโทรทัศน์เฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.90 คะแนน) เช่นเดียวกับการ ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากเจ้าหน้าที่เกษตรอยู่ในระดับปานกลาง (มีค่าเฉลี่ย 1.57 คะแนน) แต่โดยสรุปแล้วเกษตรกรแต่ละบุคคลได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรจากทุกแหล่งเฉลี่ย อยู่ในระดับ

ปานกลาง (ค่าเฉลี่ย 1.85) โดยเกษตรกรได้รับข่าวสารการเกษตรในระดับปานกลางมากที่สุด คือ ร้อยละ 48.2 เกษตรกรมีประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกรรมเฉลี่ย 22.17 ปี ปลูกพืชเฉลี่ย จำนวน 1.91 ชนิด เกษตรกรร้อยละ 49.1 ปลูกพืช จำนวน 2 ชนิด มีจำนวนแรงงานในครัวเรือน เฉลี่ย 1.97 คน โดยส่วนใหญ่ ร้อยละ 85.5 มีจำนวนแรงงานครัวเรือน 2 คน มีการจ้างแรงงานเฉลี่ย 2.48 คน แต่เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 56.36 ไม่มีการจ้างแรงงาน เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 65.5 เป็นสมาชิกของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) โดยเกษตรกรร้อยละ 45.5 จะเป็นสมาชิกกลุ่มเพียงกลุ่มเดียวเท่านั้น

ตอนที่ 2 ความรู้ของเกษตรกรต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียน เกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาพบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมใน โรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่มีความรู้ เกี่ยวการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนเกษตรกรเฉลี่ย อยู่ในระดับมีความรู้มาก (11.62 คะแนน) โดยเกษตรกรร้อยละ 60 มีความรู้อยู่ในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 35.5 มีความรู้อยู่ใน ระดับปานกลาง และร้อยละ 4.5 มีความรู้ในระดับน้อย

ตอนที่ 3 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่

ผลการศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โรงเรียนเกษตรกร จังหวัด เชียงใหม่ พบว่า

3.1 ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิด

เกษตรกรมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ย รวม 2.05 คะแนน โดย เกษตรกรร้อยละ 38.2 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดอยู่ใน ระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 34.5 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และร้อยละ 27.3 มี ระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับน้อย

3.2 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผน

เกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทาง การวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.03 โดยเกษตรกรร้อยละ 40.9 มีระดับ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผนในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 24.5 มีระดับการเรียนรู้ แบบมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง คิดเป็น และร้อยละ 34.5 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมใน ระดับน้อย

3.3 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรม

เกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.30 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 53.6 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรมอยู่ในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 29.1 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง และร้อยละ 17.3 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับน้อย

3.4 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผล

เกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.22 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 52.7 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผลในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 26.4 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง เกษตรกร และร้อยละ 20.9 มีระดับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับน้อย

3.5 การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวม

เกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง (ระดับคะแนนเฉลี่ยรวม 2.25) โดยเกษตรกรร้อยละ 48.2 มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวมในระดับมาก รองลงมา ร้อยละ 31.8 อยู่ในระดับปานกลาง และร้อยละ 20.0 มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในระดับน้อย

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะพื้นฐานส่วนบุคคล สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกร

4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิด พบว่า อายุ การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกร จำนวนชนิดพืชที่ปลูก จำนวนแรงงานในครัวเรือน การจ้างแรงงาน และการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดแต่อย่างใด

4.2 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผน พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และจำนวนแรงงานในครัวเรือนมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการทำกิจกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกร จำนวนชนิดพืชที่ปลูก การจ้างแรงงาน การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผนแต่อย่างใด

4.3 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการทำกิจกรรม พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการทำกิจกรรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001

ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกร จำนวนชนิดพืชที่ปลูก จำนวนแรงงานในครัวเรือน การจ้างแรงงาน การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการทำกิจกรรมแต่อย่างใด

4.4 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผล พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001, 0.05 และ 0.01 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกร จำนวนชนิดพืชที่ปลูก จำนวนแรงงานในครัวเรือน และการจ้างแรงงาน ไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดแต่อย่างใด

4.5 ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และ ความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 และ 0.01 ตามลำดับ

ปัจจัยด้านอื่นๆ ได้แก่ อายุ เพศ ระดับการศึกษา พื้นที่ทำการเกษตร ประสบการณ์ในการทำอาชีพเกษตรกรรม จำนวนชนิดพืชที่ปลูก จำนวนแรงงานในครัวเรือน การจ้างแรงงาน และการเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรไม่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ แต่อย่างใด

ตอนที่ 5 ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะ

5.1 ปัญหาอุปสรรคของเกษตรกรที่เข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ เกษตรกรผู้นำท้องถิ่น มักไม่ค่อยมีส่วนร่วมการคิด ในกระบวนการโรงเรียนเกษตรกร ส่วนใหญ่ให้เจ้าหน้าที่เป็นฝ่ายคิดชี้แนะฝ่ายเดียวและเกษตรกรมีความคิดว่าการมาโรงเรียนเกษตรกรให้ ความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการปลูกพืชจากเดิมมากนัก ขาดการมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการในแต่ละสัปดาห์ หลังจากที่มีการนำเสนอข้อมูลจากการสำรวจและวิเคราะห์ระบบนิเวศแล้ว และไม่กล้าวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน เพราะความเกรงใจเจ้าหน้าที่เกษตร ขาดการเข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนเกษตรกรในแต่ละสัปดาห์ เนื่องจากเกษตรกรติดภารกิจอื่น เช่น งานเก็บเกี่ยวพืชผลทางการเกษตร งานบุญ งานมงคล ฯลฯ ในการแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมในแต่ละสัปดาห์นั้น มีการแบ่งกลุ่มในการทำกิจกรรมต่างๆ มากเกินไป เกษตรกรมีความเชื่อว่า วิธีการ IPM ไม่สามารถแก้ไขปัญหาเรื่องการกำจัดศัตรูพืชได้และไม่ได้เผยแพร่ความรู้ขยายไปสู่เกษตรกรคนอื่นๆ รวมทั้งไม่ค่อยได้มีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของโรงเรียนเกษตรกร การหาตลาดของพืชผักที่ผลิตตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรที่เป็นพืชผักปลอดภัยจากสารพิษยังไม่ประสบผลสำเร็จมากนัก อีกทั้งการประชาสัมพันธ์ในเรื่องของโรงเรียนเกษตรกรและความรู้ด้านวิชาการในการผลิตพืชให้ปลอดภัยยังมีน้อย รวมทั้งหน่วยงานในท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความสนใจกับโรงเรียนเกษตรกร

5.2 ข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่เข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ต้องกระตุ้นให้ผู้นำท้องถิ่น เกิดความคิดในการมีส่วนร่วม กับเจ้าหน้าที่และเกษตรกรที่อยู่ในโรงเรียนเกษตรกร รวมทั้งการเสริมสร้างความคิดที่ถูกต้องให้กับเกษตรกร ซึ่งให้เกษตรกรเห็นว่า การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมตามกระบวนการโรงเรียนเกษตรกรทำให้เกษตรกร มีความรู้ใหม่เพิ่มเติม นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจะต้องกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดการวางแผนด้วย

ตัวเองให้เกษตรกรฝึกวางแผนการจัดการแปลงฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง (Learning by doing) และให้เห็นความสำคัญของการมาโรงเรียนเกษตรกร และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรที่จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร ไม่ควรแบ่งกลุ่มมากเกินไป เพราะอาจทำให้เกษตรกรเกิดความสับสน แต่ควรฝึกเกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจ และมีพื้นฐานในเรื่องการบริหารจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสานที่ถูกต้อง สามารถถ่ายทอดความรู้ต่างๆ ที่ได้จากโรงเรียนเกษตรกรไปสู่เกษตรกรคนอื่นๆ ต่อไป ที่สำคัญเจ้าหน้าที่ที่ดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในเรื่องของตลาดให้กับผลผลิตของเกษตรกร เช่น การจัดตลาดนัดพืชปลอดภัยสารพิษ ฯลฯ รวมทั้งควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ในการเสริมความรู้ในเรื่องวิชาการด้านต่างๆ ในท้องถิ่น ตามความต้องการของเกษตรกร เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล ควรให้ความสนใจ ในกิจกรรมโรงเรียนเกษตรกรมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนเงินงบประมาณในการดำเนินงาน หรือ อำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนเกษตรกร รวมทั้งควรมีการประชาสัมพันธ์ในเรื่องโรงเรียนเกษตรกร ตามสื่อต่างๆ เช่น โบสเตอร์ แผ่นพับ วิทยุกระจายเสียงเพื่อชุมชน ฯลฯ

การอภิปรายผล

1. ผลการศึกษา การได้รับข่าวสารการเกษตรของเกษตรกรพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารทางวิทยุ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของสุรินทร์ (2536) ที่ได้ทำการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าของชุมชนบ้านทุ่งยาว อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับข่าวสารจากวิทยุ ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรสามารถรับข้อมูลข่าวสารจากวิทยุได้ง่าย เพราะเกษตรกรสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกับการรับฟังวิทยุได้ แต่การรับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลอื่นๆ เกษตรกรจะไม่สามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ได้ เช่น หนังสือพิมพ์ หรือเจ้าหน้าที่เกษตร นั้นแสดงให้เห็นว่าวิทยุเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารที่สามารถเข้าถึงเกษตรกรได้ง่าย สามารถรับฟังได้ทั้งที่บ้านและแปลงของเกษตรกรเอง และสามารถทำกิจกรรมอื่นๆ ร่วมกับการรับฟังข้อมูลข่าวสารทางวิทยุได้

2. การศึกษาความรู้ของเกษตรกรต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า เกษตรกร มีความรู้ในระดับมาก คือส่วนใหญ่มีคะแนนมากกว่าร้อยละ 75 แต่ยังพบว่าเกษตรกรยังขาดความรู้เรื่องการแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างกัน ในโรงเรียนเกษตรกรเพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ตอบผิด นั้นแสดงให้เห็นว่าเจ้าหน้าที่หรือวิทยากรในโรงเรียนเกษตรกรต้องกระตุ้นให้เกษตรกรแลกเปลี่ยนความรู้กันให้มากขึ้น รวมถึงเกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญในการเรียนรู้และความจำเป็นในการสำรวจแปลงและการวิเคราะห์ระบบนิเวศน์ในแปลงนาของตนเอง จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่เลือกวิธีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทันทีเมื่อประสบปัญหา

ซึ่งเป็นวิธีการที่ไม่ถูกต้อง จึงต้องชี้แจงให้เกษตรกรเข้าใจและตระหนักถึงความจำเป็นของการสำรวจแปลงและวิเคราะห์ระบบนิเวศน์เพื่อให้เข้าใจปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแปลง และแก้ไข ปัญหาได้อย่างถูกต้องปลอดภัย และเหมาะสม นอกจากนั้นยังต้องให้ความรู้แก่เกษตรกรเพิ่มเติมในเรื่องของแมลงศัตรูธรรมชาติ ได้แก่ แมงมุม กบ แมลงปอ และตัวห้ำตัวเบียน ว่ามีประโยชน์อย่างไรบ้างต่อระบบนิเวศน์ในแปลงของเกษตรกร เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ในเรื่องนี้

3. การศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัด เชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิด พบว่า พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วม โรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.05 และเกษตรกรมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านการคิดในเรื่องการคิด เผยแพร่ความรู้ที่ได้รับจากโรงเรียนเกษตรกรไปสู่เกษตรกรคนอื่นๆ ต่อไปมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.29 รองลงมาคือ เกษตรกรมีส่วนร่วมในการคิดหาวิธีป้องกันกำจัดศัตรูพืชแบบผสมผสาน ร่วมกับเจ้าหน้าที่วิทยากรที่เลี้ยง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.15 เกษตรกรมีส่วนร่วมในการคิดวิธีการสำรวจระบบนิเวศน์เกษตรในแปลงวิธีใหม่ๆ ร่วมกับเจ้าหน้าที่ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.01 ส่วนการมีส่วนร่วมในการคิดที่มีการปฏิบัติกันน้อย คือการมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมพิเศษในการเรียนรู้เรื่องต่างๆ เพิ่มเติมจากเจ้าหน้าที่ที่ได้แนะนำ และการมีส่วนร่วมในการคิดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ใหม่ๆ เช่น การเล่นเกมส์ ฯลฯ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.96 และ 1.82 ตามลำดับ แสดงว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรนี้ เกิดการเรียนรู้ทางการคิดร่วมกัน แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเพื่อนเกษตรกรด้วยกัน

4. การศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัด เชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผน พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วม โรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผนอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.03 และเกษตรกรมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในด้านการวางแผนวางแผนแปลงที่จะเรียนรู้ร่วมกัน โดยแบ่งเป็นแปลง IPM กับแปลงเกษตรกรมากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.19 ซึ่งใกล้เคียงกับ การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการในแปลงเรียนรู้หลังจากที่มีการสำรวจและวิเคราะห์ระบบนิเวศน์เกษตร และนำเสนอร่วมกันไปแล้ว โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.17 รองลงมาคือ เกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการวางแผนกิจกรรมที่ต้องการเรียนรู้ในแต่ละสัปดาห์ในหัวข้อพิเศษ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.04 และ เกษตรกรเกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมการวางแผนหาวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืชใหม่ๆ ร่วมกับ เจ้าหน้าที่ กับ เกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการวางแผนในเรื่องของการจัดการด้านผลผลิต ของผลผลิต โดยมีคะแนนเฉลี่ย 1.90 และ 1.85 ตามลำดับ แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่เข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรนี้ เกิดการเรียนรู้มีส่วนร่วมใน

การเป็นผู้ดำเนินการวางแผนการจัดการแปลงได้ด้วยตนเอง เพราะเกษตรกรที่เป็นเจ้าของแปลงย่อมเข้าใจปัญหาตนเองได้ดีที่สุด (Learning by doing) สอดคล้องกับรายงานการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรของกรมส่งเสริมการเกษตร (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2545) ที่เน้นเป้าหมายของโรงเรียนเกษตรกรที่ต้องการให้เกษตรกร เกิดการคิด วางแผน แก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง

5. การศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรม พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.30 และเกษตรกรมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมการสำรวจระบบนิเวศน์ในแปลง (AESAs) ทุกสัปดาห์รวมทั้งนำเสนอผลการสำรวจในแต่ละสัปดาห์มากที่สุด โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.49 รองลงมาคือ เกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการนำกิจกรรมการสำรวจและวิเคราะห์ระบบนิเวศน์การเกษตร และความรู้ที่ได้รับในหัวข้อพิเศษแต่ละสัปดาห์ไปปรับใช้ในแปลงของตนเอง โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.40 เกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการทดลองและ ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นกิจกรรมหัวข้อพิเศษ รวมทั้งเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม กลุ่มสัมพันธ์ ในแต่ละสัปดาห์ และให้ความร่วมมือ แก่วิทยากรที่เลี้ยงในการทำกิจกรรม กลุ่มสัมพันธ์เป็นอย่างดี โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.25 และ 2.24 และเกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการนำกิจกรรมที่ปฏิบัติ เช่น กลุ่มสัมพันธ์ หัวข้อพิเศษ ฯลฯ เผยแพร่ไปสู่เกษตรกรคนอื่นๆ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.19 ตามลำดับ จากผลการศึกษาครั้งนี้ จึงเห็นว่าเกษตรกรนั้น เมื่อถูกสอนให้เกิดการช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง เกษตรกรจะเกิดการเรียนรู้ และนำไปปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้เกษตรกรสามารถจัดการปฏิบัติได้ด้วยตนเอง เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

6. การศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผล พบว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโรงเรียนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่ มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีคะแนนเฉลี่ยรวม 2.22 เกษตรกรเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการประเมินความสำเร็จของโรงเรียนเกษตรกรในพื้นที่ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 2.25 แสดงให้เห็นว่าในกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกรนั้น เกษตรกรสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการประเมินผลความสำเร็จของกิจกรรมที่ได้ทำมาตลอดฤดูกาลเพาะปลูกพืช ตามกระบวนการ โรงเรียนเกษตรกร และยังสามารถที่ตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ได้ด้วยตนเอง อีกทั้งยังเป็นผู้ดำเนินการถ่ายทอดความรู้ไปสู่คนอื่นต่อไปอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับ รายงาน นรินทร์ชัย (2538) ที่ระบุว่า การมีส่วนร่วม คือ การให้ประชาชน เข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ กระบวนการดำเนินโครงการและร่วมรับผลประโยชน์จากโครงการพัฒนานอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับ ความพยายามที่จะประเมินผลโครงการนั้นๆ

7. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิด ได้แก่ อายุ การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และความรู้ที่ได้รับ เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร แสดงให้เห็นว่า อายุของเกษตรกรนั้นมีผลต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทางด้านการคิด ดังนั้นในการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรนั้นจะต้องคำนึงถึงอายุของเกษตรกรด้วย เพราะมีผลต่อการเรียนรู้ในกระบวนการทางการคิด เช่นเดียวกันกับการได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร ความถี่ในการได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรของเกษตรกรมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการคิดของเกษตรกร นั้นแสดงให้เห็นว่าการให้ข่าวสารทางการเกษตรแก่เกษตรกรต้องคำนึงถึงความถี่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งนี้รวมถึงแหล่งข้อมูลด้วย ส่วนความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรก็มีสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการคิดด้วยเช่นกัน นั่นแสดงให้เห็นว่าความรู้มีผลต่อเกษตรกรในการมีส่วนร่วมทางความคิดในโรงเรียนเกษตรกร ดังนั้น เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรจะต้องคำนึงถึง ระดับความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนของเกษตรกรด้วยในการที่จะกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมทางการคิด จึงจะทำให้การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการคิดของโรงเรียนเกษตรกรสัมฤทธิ์ผลลุล่วงไปได้ด้วยดี

8. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผน ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร และแรงงานในครัวเรือนที่ทำการเกษตร แสดงให้เห็นว่า การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรมีผลต่อเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการวางแผน ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรควรต้องคำนึงถึงข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่มีในตัวเกษตรกรแต่ละคนด้วย ในขณะที่เกษตรกรที่มีแรงงานในครัวเรือนก็มีผลต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการวางแผน ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรมีความจำเป็นจะต้องมีแรงงานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในแปลงของตนเอง ถ้าเกษตรกรมีแรงงานในครัวเรือนอย่างพอเพียงก็สามารถมีส่วนร่วมในการวางแผนได้อย่างเต็มที่ ทั้งในโรงเรียนเกษตรกร เช่น การวางแผนการจัดการแปลงฝึกปฏิบัติ ฯลฯ

9. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรใน โรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางกิจกรรม ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตร เช่นเดียวกับความสัมพันธ์ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการวางแผน การศึกษาแสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรมาก จะมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ปฏิบัติ มากกว่าเกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรปานกลางและน้อย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรต้องคำนึงถึงข้อมูลข่าวสารการเกษตรที่เกษตรกรได้

รับจากแหล่งต่างๆ ด้วย รวมถึงความถี่ในการได้รับข่าวสาร เพราะการได้รับข่าวสารมีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญยิ่ง

10. ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผล ได้แก่ การได้รับข้อมูลข่าวสาร การเกษตร การเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร แสดงให้เห็นว่า เกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรมาก จะมีกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ปฏิบัติ มากกว่าเกษตรกรที่ได้รับข้อมูลข่าวสารการเกษตรน้อย ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรต้องคำนึงถึงการรับและส่งข้อมูลข่าวสารการเกษตรให้แก่เกษตรกร เพราะการได้รับข้อมูลการเกษตรมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญยิ่งกับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการประเมินผล และทุกๆ ด้านของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ต้องเลือกแหล่งข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสมกับเกษตรกร เช่น วิทยุ เป็นต้น ในขณะที่การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรและความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรก็มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการประเมินผล กล่าวได้ว่า การเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกรอาจทำให้เกิดแรงขับในการมีส่วนร่วมในการประเมินผลหรือติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียนเกษตรกร เช่นเดียวกับความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร หากเกษตรกรมีความรู้มาก ก็จะเกิด กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมทางการประเมินผลมาก ซึ่งตรงกันข้ามกับ การเป็นสมาชิกของสถาบันเกษตรกร ซึ่งเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในสถาบันเกษตรกรจำนวนน้อยกลุ่ม เช่น เกษตรกรเป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกร เพียง 1 กลุ่ม จะมีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทางการประเมินผล มากกว่า เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสถาบันเกษตรกรจำนวนหลายๆ กลุ่ม เช่น 2 กลุ่ม หรือมากกว่า 2 กลุ่มขึ้นไป ดังนั้นเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงถึงสิ่งนี้ด้วย

11. ปัจจัยที่มีผลต่อความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในภาพรวมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกรจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ การได้รับข่าวสารการเกษตรและความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร นั้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งสองปัจจัยเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนเกษตรกรจริง เพราะจากที่กล่าวมาข้างต้น การได้รับข่าวสารการเกษตรมีความสัมพันธ์ต่อการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในทุกด้าน ได้แก่ การคิด การวางแผน การทำกิจกรรม และการประเมิน เช่นเดียวกับความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรที่มีความสัมพันธ์ต่อการคิดและการประเมินผล ในการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนเกษตรกรปัจจัยที่เจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่ทำงานงานที่จะต้องคำนึงถึง คือ การได้รับข่าวสารการเกษตรและความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกรของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

จากการศึกษาการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัดเชียงใหม่ มีข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. หน่วยงานของรัฐ หรือหน่วยงานที่สนับสนุน โดยเฉพาะกรมส่งเสริมการเกษตร ที่เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ จัดตั้งโรงเรียนเกษตรกร ควรมีการจัดการฝึกอบรมให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเพื่อเป็นวิทยากรที่เลี้ยง (facilitator) อย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรต่างๆ เหล่านี้มีความพร้อมและความมั่นใจ ที่จะไปดำเนินการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรในพื้นที่ต่างๆ ต่อไป

2. การคัดเลือกเกษตรกรเข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรนั้น เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรทั้งในภาครัฐ และเอกชนควรที่จะคัดเลือกเกษตรกร เข้าร่วมร่วมกิจกรรมด้วยความสมัครใจ และเกษตรกรที่จะเข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกรนั้น จะต้องเป็นเกษตรกรที่มีความพร้อมในการที่จะเรียนรู้ร่วมกันเป็นหมู่คณะอย่างแท้จริง เพราะโรงเรียนเกษตรกรนั้นจะเริ่มกิจกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่ก่อนปลูก จนกระทั่งเก็บเกี่ยว ดังนั้นเกษตรกรจะต้องมีความพร้อมมากที่สุดจริงๆ จึงจะทำให้โรงเรียนเกษตรกรประสบความสำเร็จได้ เช่น ความพร้อมด้านอายุของเกษตรกร แรงงานในครัวเรือนของเกษตรกร และความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนเกษตรกร เป็นต้น

3. แหล่งข้อมูลข่าวสารที่เกษตรกรได้รับมากที่สุด คือ วิทยุ ดังนั้นในการให้ข้อมูลข่าวสารการเกษตรแก่เกษตรกรจึงควรให้ผ่านสื่อวิทยุ เพื่อจะได้เข้าถึงเกษตรกรได้มากยิ่งขึ้น หรือส่งผ่านสื่อที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน เช่น หอกระจายข่าวชุมชน หรือวิทยุชุมชน เป็นต้น

4. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาครัฐและเอกชนควรมีการให้การสนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนเกษตรกรในพื้นที่ ทั้งในเรื่องของการจัดสรรงบประมาณสนับสนุน หรืออำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น

5. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ทั้งในภาครัฐและเอกชน โดยเฉพาะ กรมส่งเสริมการเกษตร ควรมีการประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเห็นถึงประโยชน์จากการเข้าร่วมในโรงเรียนเกษตรกร เพราะโรงเรียนเกษตรกรเป็นแหล่งความรู้ที่เกษตรกรสามารถซักถามและหาแนวทางการแก้ไขปัญหาการผลิตของตนเองได้ทันที เพราะมีการสำรวจแปลง และวิเคราะห์ระบบนิเวศน์ของแปลงเกษตรกรตลอดเวลาที่จัดทำโรงเรียนเกษตรกร และเป็นการเรียนรู้เฉพาะพืชเท่านั้น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเรื่อง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียนเกษตรกร จังหวัด เชียงใหม่ ได้ศึกษาเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรขยายขอบเขตพื้นที่การศึกษาให้กว้างขวางมากขึ้น โดยมีการวิจัยขยายผลไปใน จังหวัดอื่นๆ เพื่อให้ทราบถึง กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของเกษตรกรในโรงเรียน เกษตรกร กว้างขวางมากยิ่งขึ้น
2. ควรมีการศึกษาวิจัยในเรื่องที่เกี่ยวกับ ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติ ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม การเกษตรในโรงเรียนเกษตรกร เพื่อที่จะได้ทราบว่า ความรู้ ทักษะ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรในโรงเรียนเกษตรกร นั้นเป็นอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะได้รับทราบข้อมูล เพื่อนำไปปรับปรุงโรงเรียนเกษตรกรในพื้นที่ อื่นๆ ต่อไป
3. ควรมีการศึกษา ในด้านปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับของเกษตรกรต่อ โรงเรียนเกษตรกร เพื่อที่จะได้ทราบว่า ในการดำเนินงานโรงเรียนเกษตรกรนั้น เกษตรกรมีการยอมรับเทคโนโลยี และ นำไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด